

„Istina je da se jedna od sintetičnih slika o životu zove naš subjekt, ali je istina isto tako i to, da je život zbivanje, koje se već pred nama bezbrojno mnogo puta dogodilo i koje traje kroz nas i preko nas nošeno svojom neodoljivom prodrnošću, mnogo stvarnijom i mnogo silnijom nego što je sitan krug uokviren ticalima ličnog, pojedinačnog, schopenhauerovskog (platonskog) iskustva.“ (Miroslav Krleža: „MOJA RATNA LIRIKA“) „Dakle, prvi april je danas (bio poodavno): kakvom aprilskom šalom počinje ovaj kulturneistorijski dnevnik?“ (M. Ristić: „IN-TIMNA KRONIKA NAŠIH DANA“)

Van svoga običaja počinjem ovaj dnevnik citiranjem Krleže i Marka Ristića jedino da bi se znalo od koga sam se učio. I u znak zahvalnosti, naravno.

Prvi, sreda

Aprilske šale pravili su svi. Najglasnije — „Večernje novosti“. One su na strani za Beograd donele izveštaj sa prvopripremske sednice Narodnog odbora grada na kojoj je rešeno da mleko pojevtini, da gradski saobraćaj postane manje neprijatan itd. Sutradan je list morao da donese ispravku. Šala je, makoliko neslana, ispalila i slatka. Nije bilo nikakvih javnih otužbi da je to bio jeftin način (a jeste!) kojim se potpiruju neprijateljska govorkanja itd. (Potsećam se vremena kad se ipak moralo paziti na to šta će reći stranci; sve je na sreću odavno likvidirano.)

Drugi, četvrtak

Posle podne čitam „Savremenik“. Priča „Pastorak“ Čamila Sijarića neshvatljivo anahronična. Takvih priča mnogo ima u „Delu“ Milovana Milovanovića. (Anegdota sa Kreležom na beogradskoj stanici: „Pala vlada Milovana Milovanovića, d... davca“, v-r-r-lo važno!)

U istom broju „Savremenika“ čitam i esej Pavla Zorića o Ranku Marinkoviću. Odavno oformljena etiketa koju imam o Zoriću potvrđuje se, čak je ovim i prevaziđena. Ne obuzdam se da ne citiram ovakav užas: „Granica između patološkog i svega onoga što nosi sobom pojam humanog u višem smislu, ona nije tako postojana u delu Ranka Marinkovića. Čovek je rob svojih nagona. Snovi i ludilo su njegov ambijent. U čitavoj pripovesti (Benito Floda fon Reltih — M. M.) se oseća dah tragične epohe uništavanja hitlerovskim prognozama. Ali isto tako i toliko zapaža se i inkliniranje ka oblastima potsvesti kao izvoru nađublje i najspeficifnije čovečanskom. Pisac iznosi čitav svet bolesnih slika sa takvom minucioznošću da čitalac teško uspeva da se snađe u toj potološkoj hipertrofiranosti... Zbunjeni smo jer teško shvatamo potrebu da se klinički slušaj uopšti, ma koliko njegovi koreni u jednom smislu bili razumljivi i opravdani...“ E, brate! A taman smo bili započeli jednu lepu eru kad se i neveliki pisci pomalko izmišljaju ne bismo li svoju literaturu koliko-toliko približili ljubavi današnjeg čitaoca, a evo sad pokopavamo i istinski velike vrednosti. Najgore je što je ovo zapisano o pripovetkama koje su nešto najznačajnije što imamo o prošlom nevremenu. A „Ruke“ za Pavla Zorića su „primer isforsirane, veštačke simbolike“. Treba se međutim setiti da je pre nekoliko godina „Savremenik“ štampaio i jedan lep Leovtjev esej o ovom piscu, bruka je ipak manja.

Nisam li ovome dao mnogo mesta? Ili je to simptom koji treba uzavazati od samog pojavljivanja?

Sedmi, utorak

Sinoć na televiziji dokumentarni filmić o 6-om aprilu 1941. Blitz-krieg Trećeg Rajha na Beograd. I dok spiker čita jedan tekst obojen tugom, ispod srusene petospornice zaostao tekst: „Velika pobeda nemačkog oružja!“ Grozio sam se pomišljajući na glas nemačkog spikera koji je to objavljivao. Beležim za naše, najmlađe generacije (koje su se onda radiale a sada idu na Autoput) i ovu cifru: za dvanaest dana osvajanja Kraljevine Jugoslavije Nemci su izgubili 558 vojnika a zarobili (naravno da se ne zna tačno) preko 340 hiljada.

Jedanaesti, subota

Tek sad stižem da pročitam „Delo“. Zanimljiva i značajna je opširna i studentski studiozna prolegomena Danila Kiša o iracionalnom. Tako, teorija o podtekstu datira iz III. veka pre nove ere itd. A o nadrealizmu nedovoljno i nedokumentovano (a koliko se samo o tome moglo naći kod Marka Ristića i Matića). (Skrtačivanje izvršio sam autor)

Devetnaesti, nedelja

Četrdeseti rođendan Partije. Datum veliki i dostojan mnogo poetskih redova nego što sam u stanju da ovom prilikom napišem. Mala digresija: Nije li to osnovni razlog nedostatka rodoljubive poezije kod nas. Jedan mladi pesnik žalio mi se da je napisao bio pesmu o Sedmom kongresu (svojevremeno), ali da nikako nije bio zadovoljan njenom visinom i da ju je jednostavno ostavio plašeći se da ne oskrnavi događaj. Ipak, usudjujem se da napišem jedan stih o Partiji:

1919
1929
1939
1949.

Onaj ko zna da čita osetić šta je sve istorija nudila Partiji, evo ovako, ako se ne namo svaka deseta godina pa je mnogo toga. I Partija je bila uvek na pravom mestu, uspravna. Ako smo ista nasledili iz te tolike istorije, onda je sigurno jedno: p o n o s, koji nije tako mala stavka ni za čoveka posebno, još manje za naciju, još manje za generaciju.

Pre podne Tito govorio na svečanoj sednici Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Televizija vršila prenos (i to je značajno). Govor je završen ovim rečima: „Mi se možemo zaista s ponosom osvrnuti na slavni četrdesetogodišnji revolucionarni put Komuni-

stičke partije Jugoslavije i kazati i pokazati svakome da smo uvijek visoko nosili zastavu Marksa, Engelsa i Lenina.“ Bilo je tu još mnogih, nekih najiskrenijih reči o situacijama kroz koje smo prolazili i kroz koje sada prolazimo. Možda je i to i starovremenski: odista je lepo što ima takvih datuma koji nas potsećaju na ono što smo bili, kakvi smo bili, gde smo bili...

Uveče grandiozna priredba beogradskih umetnika „Seti se, družo...“ Režija Minje Dedića, scenario Oskara Daviča, sve ponoseno, čvrsto, snažno. I jedna rečenica koju Mira Tralović izgovara: „Da društvo više ne bude tudje čoveku, ni čovek društvu, ni čovek samom sebi!“

Neko je još napisao da je ovakav jedan datum su-sret sa prošlošću, ali i susret sa budućnošću.

Dvadeseti, ponedeljak

Proslava Partije se nastavlja lepo i nenametljivo. Bio sam oduševljen na izložbi koju je organizovao Kulturni centar jednim plakatom studenta skopljeva na (kome sam evo zaboravio ime) što se potpisivao pod ništa više. Kolika smelost, i ako tako može da se kaže — prodrhovljena jednim podatkom. Vredelo bi sastaviti jednu antologiju hrabrosti, i onog mališu Splićanina (koje sam evo zaboravio ime) što se potpisivao pod poternicama za njegovom mladošću svakako tamo uneti i... Bila bi to opširna antologija!

X X X

Austriski katolički list „Di furhe“ objavljuje duži članak „Milostivi neprijatelj“ u kome poimence nabrta sovjetske stručnjake koji su u Jugoslaviji podigli raketne rampe i to (ne baš slučajno) prema Italiji. Vest odmah prenosi „Popolo“ (vladin), „Mesadžero“ i „Tempo“ takodje. Naši novinari mogli bi da se osvete ovakvom obaveštavanju ako bi prvi u svetu doneli vest da se sadašnji Papa odrekao hrišćanstva i prešao u nevernike.

Dvadesetiprvi, utorak

U jednom pasusu, bojim se da će biti dug, događajji ovog meseca:

Kancelar Adenauer podneo ostavku u korist jednog autoritativnijeg položaja, afera sa nepoznavanjem zakona od strane budućeg premijera Zapadne Nemačke i strah naprednog sveta od eventualne makijavelističke (ili modernije degolističke) koncepcije vlasti u ovoj zemlji; smenjivanje Dalsa zbog bolesti u trenutku kad je počinjao da skida hladni oklop i naimenovanje Hertera za koga tvrde da je mnogo više Francuz nego Amerikanac; lideri istočnih zemalja koketuju sa nadmoćnošću socijalističkog lagera (ne baš dostojanstveno, ni dostojno, ni umirujuće jer se o vojnoj premoći radi); pripremanje nove ženevske konferencije ministara inostranih poslova i pregovori, razgovori, dogovori propaganda, samohvalisanje, pred konferenciju; Herter izjavio da ne može da pretpostavi da bi Ajzenhauer stupio u jedan opšti nuklearni rat sve dotle „dok se mi ne bismo našli u opasnosti od potpunog uništenja“; u isto vreme nemiri u Argentini, Boliviji (već smireni); Fidel Kastro, barbados koji je Kubi doneo hustisiju revolucionarnju u nezvaničnoj poseti Sjedinjenim Državama i dalje neobrijani i dalje ne pokazuje svoje lice; još malo pa rat između Kine i Indije oko pobune na Tibetu, Dalaj Lama prešao u Indiju sa zahtevom za azil, iz Kine tvrde da je velikodostojnik kidnapovan; mudri Nehru veoma konstruktivno govori o svemu; bučna raspra između Nasera i Hruščova smiruje se jednom porukom Hruščova i egipatski stručnjaci odlaze da pripreme planove o izgradnji Asuanskih brane...

Dvadesetidruzi, sreda

Jubilarni kongres sindikata Jugoslavije. Prisusvuje 23 delegacije iz celog sveta (pa i istočno).

U Beogradu nekoliko lepih umetničkih doživljaja: Gospodin Urvater iz Brisla doneo svoju dragocenu kolekciju apstraktnih i nadrealista. Nekolike Kleove slike potsetile me na putovanje kroz Poljsku pre dve godine kad sam u Varšavi, u Umetničkoj akademiji video veliku izložbu njegovih reprodukcija i divljenje poljskih mladih slikara za ovog avangardistu (za koga Pedja misli da je izvršio veći uticaj na moderno slikarstvo od Pikasa). Tu su i Miro, Maks Ernst, Dalí i jedna privlačijva slika Magrita za koga nisam znao.

(Ili ja to još uvek ne razlučujem slikarstvo i literaturu na slikama?) Ali mi se čini da su sve slike natopljene isključivo poezijom, humornom, sumornom, erozivnom i (odakle to) toplom. Sve to.

Dva lepa filma „Bele noći“ i „Kabirijine noći“. Prvi po „sentimentalnom romanu“, „iz uspomena jednog sanjara“, po Fjodoru Dostojevskom. Reditelj Viskonti. Opaska: kad se ne misli ni u jednom trenutku o izvršnoj glumi, adekvatnom scenariju itd. nego se (kao kad smo bili deca) proživljuju je film. A stekli smo kriterijume pa u bioskop ulazimo sa zaostrenom olovkom, i ako nas je samo ošamuzio ovaj krotak film o senkama i svetlu, o nadi i ljubavi, o čednom i naivnom; (U razgovoru sa slikarkom B. P. utvrdjujem da se period zaljublivanja nepovratno pomerio na godine o-smoljetke. Ali je dobro da nas umetnost potseti da nije baš sve tako kako nam izgleda dok površno i neodgovorno razmišljamo o vrhovnim kvalitetima života.)

A Kabirija? Djulijeta „Rotkvice“ i Felini. I bioskop najednom nije samo „da vidimo neki film“ nego lep hram gospodnji gde se očistimo jer proživljavamo, doživljavamo i saživljavamo sa Kabirijom. Ako bi ikada mogao da snimim film kakav sada volim, voleo bih da to bude tako nešto — meko, blago, a poruka.

Dvadesetitreći, četvrtak

Slučajno našao jedan broj „Borbe“ i u njemu krikatura: gori kuća, a vatrogasci podigli svoje stepenice daleko preko krova zahvaćenog plamenom i ne znaju šta bi. I setih se da je i Ču En Laj napao Jugoslaviju, i mada njemu ne gori kuća ne bi bilo ništa nimalo smešnije ako bi svoje ideološke stepenice spustio na svoj krov i pogledao istom brižnošću u unutrašnjost svoje kuće. A i drugima to isto bi više koristilo. Ili oni možda tako, napadajući Jugoslaviju, stiču poverenje kod masa koje, opet, visoko svesne ne osećaju svoje probleme nego se zanimaju više onim šta se u jere-tičkoj Jugoslaviji misli.

Dvadeset deveti, sreda

Opet s Kinom. Završen Svekiniski kongres. Za predsednika Kine izabran Liu Sao Ci, a bivši predsednik i pesnik Mao ostao počasni predsednik Nacionalnog komiteta Narodne političke konsultativne skupštine. Medjutim, izbir Liu Cao Sija ocenjuje se kao „još veće zatvaranje Kine u samu sebe“.

A kod nas konačno bifurkacija u gimnaziji. Pa budući filozofi i istoričari neće do osamnaest godina učiti organsku i neorgansku hemije od koje zapamte koliko i od spiska kineskih dinastija oni što će studirati matematiku i hemiju. Samo je opet pitanje koliko i kako će prirodno-matematički smer učiti od društvenojezikičkih predmeta. Odluka o svemu još nije doneta, ali je treba pozdraviti već sad budući da će se verovatno o svemu voditi dovoljno računa.

Nekadno sam pročitao priču Momčila Milankova „Sa one strane tišine“ koju mi je jednom, na pravom i punom prolećnom suncu, pred Narodnim pozorištem ispričao potsmevajući se i sebi i priči. A priča je jedna od boljih njegovih priča i posebno mi se dopalo što udara odmah u srce: „U kancelariji te stanice sedeo je čovek umoran, pospan i proklinjao svoju sudbinu...“ Gusta i puna priča, sa malim aludiranjem na Andrića.

Red je opet da u ovaj dnevnik unesem i jedan poslovni razgovor sa Andrićem. Makar zbog anegdote, duboke i značajne, koju je ispričao na konferenciji za štampu u London, a koju je i meni ispričao bez mnogo snebivanja (jer pisac se ovaj istinski snebiva redovno pri pomenu nekog njegovog dela ili tako nečeg). Anegdota je došla na njihovo pitanje o njegovom gledanju na odnos naše i strane kulture. „Rekao sam da kod nas svaki inteligentan čovek zna za Sekspira, pa i za T. S. Eliota ili Golsvordija... A da oni o nama ništa ili gotovo ništa ne znaju... Onda sam rekao: „Pošto sam ja navikao da govorim u slikama, ispričahu vam ovo: Kad sam imao pet godina desio se u kući smrtni slučaj i kako je to bio običaj majka je pošla na poštu da telefonom javi... Povala je i mene i ja sam se mnogo čudio velikoj slušalici i zašto ona tako glasno viče sve dok nije uzviknula: „Ja njih sve razumem, a oni mene uopšte ne čuju!“ (Ovde se izvinjavam Andriću što ovo objavljujem bez njegove dozvole, ali sam se zato iskreno trudio da svaku reč što tačnije napišem.)

Neka sa ovim i završim prvi i početni deo dnevnika.

Mirko MILORADOVIĆ

vetar sa jadrana

milo milunović

